ലുഖ്മാനുൽ ഹകീം

മകനു നൽകുന്ന ഉപദേശങ്ങൾ

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്: മുഹമ്മദ്ബ്നു ജമീൽ സൈനു
ഗ്രന്ഥം: كيف نربي أولادنا وما هو واجب الآباء والأبناء
വിവർത്തനം: സയ്യിദ് സഅ്ഫർ സ്വാദിഖ്

അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(وإِذْ قَالَ لُقْمانُ لِابنِه وهو يعظُه)

"ലുഖ്മാൻ തൻെറ മകന് സദുപദേശം നൽകിക്കൊണ്ടിരിക്കെ അവനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ സന്ദർഭം (ശ്രദ്ധേയമാകുന്നു):" (ലുഖ്മാൻ:13)

1 - ഈ ഉപദേശം വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ടതും, ഉപകാര മുള്ളതുമാണ്. ലുഖ്മാനുൽ ഹകീം പറയുന്നതായി അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(يابني لاَ تشرك بِالله إِن الشرك لَظُلْم عظيم) (لقمان:13)

"എൻെറ കുഞ്ഞു മകനെ, നീ അല്ലാഹുവോട് പങ്ക് ചേർക്കരുത്. തീർച്ചയായും അങ്ങനെ പങ്ക്ചേർക്കുന്നത് വലിയ അക്രമം തന്നെയാകുന്നു" (ലുഖ്മാൻ:13)

അല്ലാഹുവിൽ പങ്ക് ചേർക്കുന്നതിനെ നീ സൂക്ഷിക്കുക, മരിച്ചവരോട് പ്രാർത്ഥിക്കൽ പോലെയുള്ള ആരാധനകളിലുള്ള ശിർക്കിനെ നീ ഭയപ്പെടുക.

പ്രവാചകൻ(ﷺ) പറയുകയുണ്ടായി:

(الدعاءُ هو الْعبادةُ) (ترمذي)

"പ്രാർത്ഥന അത് തന്നെയാണ് ആരാധന" (തിർമിദി)

താഴെ വരുന്ന വചനം അല്ലാഹു അവതരിപ്പിച്ചപ്പോൾ

(الذين آمنوا ولَم يلْبِسوا إِيمانهم بِظُلْمٍ) (الأنعام:82)

“വിശ്വസിക്കുകയും, തങ്ങളുടെ വിശ്വാസത്തിൽ അന്യായം കൂട്ടിക്കലർത്താതിരിക്കുകയും ചെയ്തവരാരോ ...” (അൻആം:82) മുസ്‌ലീങ്ങൾക്ക് മന:പ്രയാസമുണ്ടായി, അവർ പറഞ്ഞു: ആരാണ് നമ്മിൽ സ്വയം തന്നെ അക്രമം പ്രവർത്തിക്കാത്തത്? അപ്പോൾ പ്രവാചകൻ(ﷺ) പറഞ്ഞു: “അതല്ല ശിർക്കാണ് അതുകൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്നത്. ലുഖ്മാൻ തന്റെ മകനോട് പറയുന്നത് നിങ്ങൾ കേട്ടിട്ടില്ലേ?:

(يابني لاَ تشرك بِالله إِن الشرك لَظُلْم عظيم) (لقمان:13)

“എന്റെ കുഞ്ഞു മകനെ, നീ അല്ലാഹുവോട് പങ്ക് ചേർക്കരുത്. തീർച്ചയായും അങ്ങനെ പങ്ക്ചേർക്കുന്നത് വലിയ അക്രമം തന്നെയാകുന്നു” (ലുഖ്മാൻ:13) (മുത്തഫകുൻ അലൈഹി)

2- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(ووصينا الإِنسانَ بِوالديه حملَته أُمه وهنا علَى وهنٍ وفصالُه في عامينِ أَنْ اشكُر لي ولوالديك إِلَي الْمصير)

(لقمان:14)

“മനുഷ്യന് തന്റെ മാതാപിതാക്കളുടെ കാര്യത്തിൽ നാം അനുശാസനം നൽകിയിരിക്കുന്നു. - ക്ഷീണത്തിനു മേൽ ക്ഷീണവുമായിട്ടാണ് മാതാവ് അവനെ ഗർഭം ചുമന്നു നടന്നത്. അവന്റെ മുലകുടി നിർത്തുന്നതാകട്ടെ രണ്ട് വർഷം കൊണ്ടുമാണ്- എന്നോടും നിന്റെ മാതാപിതാക്കളോടും നീ നന്ദി കാണിക്കൂ. എന്റെ അടുത്തേക്കാണ് (നിന്റെ) മടക്കം” (ലുഖ്മാൻ:14)

അല്ലാഹുവിനെ മാത്രം ആരാധിക്കണമെന്ന വസ്വിയ്യത്തിന് ശേഷം പറഞ്ഞത് മാതാപിതാക്കൾക്ക് നന്മ ചെയ്യണമെന്ന വസ്വിയ്യത്താകുന്നു. ഇത് അതിന്റെ പ്രാധാന്യ ത്തെയാണ് കാണിക്കുന്നത്. ഉമ്മ തന്റെ കുഞ്ഞിനെ വളരെ പ്രയാസം സഹിച്ച് ഗർഭം ചുമന്നു, പിതാവ് അവന് വേണ്ടി ചിലവഴിക്കുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ട് തന്നെ അവൻ അല്ലാഹുവിന് നന്ദി ചെയ്യണം, തന്റെ മാതാപിതാക്കൾക്കും നന്ദി ചെയ്യണം.

3- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(وإِنْ جاهداك على أَنْ تشرِك بِي ما لَيس لَك بِه علْم فَلاَ تطعهما وصاحبهما في الدنيا معروفًا واتبِع سبِيلَ من أَناب إِلَي ثُم إِلَي مرجِعكُم فَأُنبئُكُم بِما كُنتم تعملُونَ) (لقمان:15)

“നിനക്ക് യാതൊരറിവുമില്ലാത്ത വല്ലതിനെയും എന്നോട് നീ പങ്കുചേർക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ അവർ ഇരുവരും നിന്റെ മേൽ നിർബ്ബന്ധം ചെലുത്തുന്ന പക്ഷം അവരെ നീ അനുസരിക്കരുത്. ഇഹലോകത്ത് അവരോട് നീ നല്ല നിലയിൽ സഹവസിക്കുകയും, എന്നിലേക്ക് മടങ്ങിയവരുടെ മാർഗം നീ പിന്തുടരുകയും ചെയ്യുക. പിന്നെ എന്റെ അടുത്തേക്കാകുന്നു നിങ്ങളുടെ മടക്കം. അപ്പോൾ നിങ്ങൾ പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ നിങ്ങളെ വിവരമറിയിക്കുന്നതാണ്.” (ലുഖ്മാൻ:15)

ഈ ആയത്തിനെ വിശദീകരിച്ച് കൊണ്ട് ഇമാം ഇബ്നുകഥീർ(റ) പറയുന്നു: "നിൻെറ മാതാപിതാക്കൾ ഇസ്ലാമിന്ന് വിരുദ്ധമായി അവരുടെ മതത്തിൻെറ കാര്യത്തിൽ നിന്നെ നിർബ്ബന്ധിക്കുകയാണെങ്കിൽ നീ അവരിൽ നിന്ന് അത് സ്വീകരിക്കുവാൻ പാടില്ല, എന്നാൽ ഇഹലോകത്ത് അവർക്ക് നന്മ ചെയ്യുന്നതിൽ നിന്ന് ഇത് നിന്നെ തടയുവാനും പാടില്ല. നീ സത്യവിശ്വാസികളുടെ പാതയാണ് പിൻപറ്റേണ്ടത്"

ഞാൻ (ഗ്രന്ഥകർത്താവ്) പറയുന്നു: ഈ കാര്യം തന്നെയാണ് പ്രവാചകൻ(ﷺ)യുടെ വചനങ്ങളിൽ നിന്ന് മനസിലാകുന്നത്:

(لاَ طَاعةَ في معصية الله إنما الطاعةُ في الْمعروف) (مسلم)

"അല്ലാഹുവിനെ ധിക്കരിക്കുന്നതിൽ ആരെയും അനുസരിക്കുവാൻ പാടില്ല, തീർച്ചയായും അനുസരണം നന്മയിൽ മാത്രമാകുന്നു" (മുസ്ലിം)

4- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(يابني إنها إنْ تكُن مثْقَالَ حبة من خردلٍ فَتكُن في صخرة أَو في السموات أَو في الأَرض يأْت بِها الله إن الله لَطيف خبِير) (لقمان:16)

"എൻെറ കുഞ്ഞുമകനേ, തീർച്ചയായും അത് (കാര്യം) ഒരു കടുക്മണിയുടെ തൂക്കമുള്ളതായിരുന്നാലും, എന്നിട്ടത് ഒരു പാറക്കല്ലിനുള്ളിലോ ആകാശങ്ങളിലോ ഭൂമിയിലോ എവിടെ തന്നെ ആയാലും അല്ലാഹു അത് കൊണ്ടുവരുന്നതാണ്. തീർച്ചയായും അല്ലാഹു നയജ്ഞനും സൂക്ഷ്മജ്ഞനുമാകുന്നു" (ലുഖ്മാൻ:16)

ഇമാം ഇബ്നുകഥീർ(റ) പറയുന്നു: "അക്രമവും തെറ്റും എത്രതന്നെ ചെറുതാണെങ്കിലും അല്ലാഹു പ്രതിഫലനാളിൽ തൂക്കികണക്കാക്കുവാൻ അത്കൊണ്ട് വരുന്നതാണ്. നന്മയാണെങ്കിൽ അതിന് പ്രതിഫലവും, തിന്മയാണെങ്കിൽ അതിന് ശിക്ഷയുമുണ്ടായിരിക്കും".

5- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(يابني أَقم الصلاَةَ) (لقمان:17)

" എൻെറ കുഞ്ഞുമകനെ, നീ നമസ്കാരം മുറ പോലെ നിർവ്വഹിക്കുക" (ലുഖ്മാൻ:17)

നമസ്കാരം അതിൻെറ നിയമങ്ങളും, ഫർളുകളും മറ്റും കൃത്യമായി പൂർത്തീകരിച്ച് അതിൻെറ സമയത്ത് നിർവ്വഹിക്കുക.

6- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(وأْمربِالْمعروف وانه عنِ الْمنكَرِ) (لقمان:17)

“നീ സദാചാരം കൽപിക്കുകയും, ദുരാചാരത്തിൽ നിന്ന് വിലക്കുകയും ചെയ്യുക” (ലുഖ്മാൻ:17)

നല്ല രൂപത്തിൽ നിനക്ക് സാധിക്കുന്ന വിധത്തിൽ നന്മ കൽപിക്കുകയും തിന്മ വിരോധിക്കുകയും ചെയ്യുക.

7- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(واصبر على ما أصابك) (لقمان:17)

“നിനക്ക് ബാധിച്ച വിഷമങ്ങളിൽ ക്ഷമിക്കുകയും ചെയ്യുക” (ലുഖ്മാൻ:17)

നന്മ കൽപിക്കുന്നതും, തിന്മ വിരോധിക്കുന്നതും ജനങ്ങളിൽ നിന്ന് ഉപദ്രവം നേരിടുന്ന കാര്യമാണെന്നത് നിസ്സംശയമാണ്. അത്കൊണ്ടാണ് ക്ഷമിക്കണമെന്ന് ഇവിടെ പ്രത്യേകം ഉപദേശിക്കുന്നത്.

പ്രവാചകൻ(ﷺ) പറയുന്നു:

(المؤمن الذي يخالطُ الناس ويصبر على أذاهم أعظم أجرا من المؤمن الذي لا يخالطُ الناس ولا يصبر على أذاهم) (أحمد)

“ജനങ്ങളുമായി ഇടപഴകുകയും, അവരുടെ ഉപദ്രവങ്ങളിൽ ക്ഷമിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സത്യവിശ്വാസിക്കാണ് ജനങ്ങളുമായി ഇടപഴകാതിരിക്കുകയും, അവരുടെ ഉപദ്രവങ്ങളിൽ ക്ഷമിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സത്യവിശ്വാസിയേക്കാൾ കൂടുതൽ പ്രതിഫലമുള്ളത്” (അഹ്മദ്)

അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(إن ذلك من عزم الأمور) (لقمان:17)

“തീർച്ചയായും ഖണ്ഡിതമായി നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട കാര്യങ്ങളിൽ പെട്ടതത്രെ അത്” (ലുഖ്മാൻ:17)

അതായത് ജനങ്ങളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളിൽ ക്ഷമിക്കുകയെന്നത് പ്രധാനപ്പെട്ട കാര്യമാകുന്നു.

8- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(ولا تصعر خدك للناس) (لقمان:18)

“നീ (അഹങ്കാരത്തോടെ) മനുഷ്യരുടെ നേർക്ക് നിൻെറ കവിൾ തിരിച്ചുകളയരുത്” (ലുഖ്മാൻ:18)

നീ ജനങ്ങളുമായി സംസാരിക്കുമ്പോഴോ, അവർ നിന്നോട് സംസാരിക്കുമ്പോഴോ നീ നിന്റെ മുഖത്തെ അഹങ്കാരത്താൽ തിരിച്ച് കളയരുത്. നീ അവരോട് സൗമ്യമായി പെരുമാറുകയും, അവരിലേക്ക് നിന്റെ മുഖത്തെ തിരിക്കുകയും ചെയ്യുക.

പ്രവാചകൻ(ﷺ) പറയുന്നു:

(ولَو أَنْ تلْقَى أَخاكَ و وجهك إلَيه منبسِطٌ ، وإياك وإسبالَ الإزارِ فَإنها من الْمخيلَة ، و الْمخيلَةَ لاَ يحبها الله) (أحمد)

“പ്രസന്ന മുഖത്തോടെ നിന്റെ സഹോദരനെ കണ്ടുമുട്ടുന്നത് പോലും (നിസ്സാരമായി) കാണരുത്, നീ വസ്ത്രം നെരിയാണിക്ക് താഴെ താഴ്ത്തിയിടരുത്, കാരണമത് അഹങ്കാരത്തിൽ പെട്ടതാണ്. അഹങ്കാരം അല്ലാഹു ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല” (അഹ്മദ്)

നബി(ﷺ) പറയുന്നു:

(قَالَ رسولُ الله صلى الله علَيه وسلم : تبسمك في وجه أَخيك لَك صدقَةٌ) (ترمذي)

“നിന്റെ സഹോദരനോടുള്ള നിന്റെ പുഞ്ചിരിക്കുന്ന മുഖം സ്വദഖയാകുന്നു” (തിർമിദി)

9- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(ولاَ تمشِ في الأَرضِ مرحا) (لقمان:18)

“ഭൂമിയിലൂടെ നീ പൊങ്കച്ചം കാട്ടി നടക്കുകയും അരുത്” (ലുഖ്മാൻ:18)

അതായത് നീ പൊങ്കച്ചം കാണിച്ച്, അഹങ്കാരത്തോടെ, ദുരഭിമാനിയായി നടക്കരുത്. അങ്ങനെ ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ അല്ലാഹു നിന്നോട് കോപിക്കുന്നതാണ്.

10- ഇത് കൊണ്ടാണ് അല്ലാഹു പറയുന്നത്:

(إن الله لاَ يحب كُلَّ مختالٍ فَخورٍ) (لقمان:18)

“ദുരഭിമാനിയും പൊങ്ങച്ചക്കാരനുമായ യാതൊരാളെയും അല്ലാഹു ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല (ലുഖ്മാൻ:18)

അതായത് സ്വയം തന്നെ പൊങ്ങച്ചം നടിച്ച് അൽഭുതം കൂറുകയും, മറ്റുള്ളവരോട് ദുരഭിമാനം നടിക്കുകയും ചെയ്യുകയെന്നത് അല്ലാഹു ഒരിക്കലും ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല.

11- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(واقْصد في مشيِك) (لقمان:19)

“നിൻെറ നടത്തത്തിൽ നീ മിതത്വം പാലിക്കുക” (ലുഖ്മാൻ: 19)

നീ നടക്കേണ്ടത് മധ്യമനിലയിലുള്ള നടത്തമാകുന്നു, തീരെ സാവധാനമല്ല, വേഗതയിലുമല്ല. മറിച്ച് മിതമായി മധ്യമ നിലയിലുള്ള നടത്തമാണ് നടക്കേണ്ടത്.

12- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(واغْضض من صوتك) (لقمان:19)

“നിൻെറ ശബ്ദം നീ ഒതുക്കുകയും ചെയ്യുക” (ലുഖ്മാൻ:19)

നീ സംസാരത്തിൽ അതിര് കവിയരുത്, അത്പോലെ ശബ്ദം ഉയർത്തി സംസാരിക്കുകയുമരുത്. ഇത് കൊണ്ടാണ് അല്ലാഹു അടുത്തതായി ഇങ്ങനെ പറയുവാൻ കാരണം:

13- അല്ലാഹു പറയുന്നു:

(إن أنكر الأصوات لَصوت الْحمير) (لقمان:19)

“തീർച്ചയായും ശബ്ദങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഏറ്റവും വെറുപ്പുളവാക്കുന്നത് കഴുതയുടെ ശബ്ദമത്രെ” (ലുഖ്മാൻ:19)

ഇമാം മുജാഹിദ്(റ) പറയുന്നു: ഏറ്റവും മോശമായ ശബ്ദം കഴുതയുടെ ശബ്ദമാകുന്നു. അതായത് ശബ്ദം കൂട്ടി സംസാരിക്കുന്നതിനെ അതിൻെറ ശബ്ദത്തിലും മറ്റും കഴുതയോടാണ് സാമ്യപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളത്. അതോടൊപ്പം തന്നെ അല്ലാഹുവിൻെറ കോപത്തിന് വിധേയവുമാണ്. കഴുതയോട് ഉപമിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ നിന്നും നമുക്ക് മനസിലാക്കുവാനുള്ളത് അങ്ങിനെ ശബ്ദം കൂട്ടി സംസാരിക്കുകയെന്നത് നിഷിദ്ധവും, നിന്ദ്യവുമായ കാര്യവുമാണെന്നാണ്. കാരണം പ്രവാചകതിരുമേനി(ﷺ) പറയുന്നു:

(قَالَ النبي صلى الله علَيه وسلم لَيس لَنا مثَلُ السوءِ الذي يعود في هبته كَالْكَلْبِ يرجع في قَيئه) (بخاري)

“താൻ ഛർദ്ദിച്ചതിലേക്ക് തന്നെ മടങ്ങി വരുന്ന നായയെ പോലെയാകുന്നു തൻെറ സമ്മാനം മടക്കി വാങ്ങുന്നവൻ. അതത്രെ നമ്മുടെ അടുത്തുള്ള ഏറ്റവും ചീത്ത ഉദാഹരണം” (ബുഖാരി)

(أن النبي صلى الله علَيه وسلم قَالَ إذَا سمعتم صياح الديكَة فَاسأَلُوا الله من فَضله فَإِنها رأَت ملَكًا وإِذَا سمعتم نهيق الْحمارِ فَتعوذُوا بِالله من الشيطَان فَإِنه رأَى شيطَانا) (بخاري)

പ്രവാചകതിരുമേനി(ﷺ) പറയുന്നു: “നിങ്ങൾ കോഴി കൂവുന്നത് കേട്ടാൽ അല്ലാഹുവിനോട് അവനിൽ നിന്നുള്ള അനുഗ്രഹം ചോദിക്കുക, കാരണമത് മലക്കിനെ കണ്ടിരിക്കുന്നു.

എന്നാൽ കഴുതയുടെ ശബ്ദം കേട്ടാൽ നിങ്ങൾ അല്ലാഹുവിനോട് പിശാചിൽ നിന്നും ശരണം തേടുക, കാരണമത് പിശാചിനെ കണ്ടിരിക്കുന്നു" (ബുഖാരി)

(കൂടുതൽ വിശദീകരണത്തിന് തഫ്സീർ ഇബ്നുകഥീർ വാള്യം:3/ പേജ്: 711 നോക്കുക.)

ആയത്തുകളിൽ നിന്നുള്ള പാഠങ്ങൾ

1- ഇരുലോകത്തും ഉപകാരപ്പെടുന്ന കാര്യങ്ങൾ മാതാപിതാക്കൾ തങ്ങളുടെ സന്താനങ്ങളോട് ഉപദേശിക്കണം.

2- തുടങ്ങേണ്ടത് തൗഹീദ് കൊണ്ടായിരിക്കണം, അതോടൊപ്പം കർമ്മങ്ങളെ മുഴുവനും നിശ്ഫലമാക്കി കളയുന്ന ശിർക്കിനെ സംബന്ധിച്ച് താക്കീത് നൽകുകയും ചെയ്യണം.

3- അല്ലാഹുവിന് നന്ദി ചെയ്യൽ അനിവാര്യമാണ്. അതു പോലെ മാതാപിതാക്കൾക്കും നന്ദി ചെയ്യുകയും അവർക്ക് നന്മയും, അവരോട് നല്ലനിലയിൽ വർത്തിക്കുകയും ചെയ്യൽ നിർബ്ബന്ധമാണ്.

4- അല്ലാഹുവിനെ ധിക്കരിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ ഒഴിച്ച് ബാക്കി മുഴുവൻ കാര്യങ്ങളിലും മാതാപിതാക്കളെ അനുസരിക്കൽ നിർബ്ബന്ധമാണ്. കാരണം തിരുമേനി(ﷺ) പറയുന്നു:

(لاَطَاعَةَ في معصية الله إنما الطاعةُ في الْمعروف) (متفق عليه)

"അല്ലാഹുവിനെ ധിക്കരിക്കുന്നതിൽ ആരെയും അനുസരിക്കുവാൻ പാടില്ല, തീർച്ചയായും അനുസരണം നന്മയിൽ മാത്രമാകുന്നു" (ബുഖാരി, മുസ്‌ലിം)

5- തൗഹീദുൾകൊണ്ട സത്യവിശ്വാസികളുടെ മാർഗം പിൻപറ്റൽ നിർബ്ബന്ധമാണ്, അതുപോലെ ബിദ്അത്തിൻെറ ആളുകളുടെ മാർഗം പിൻപറ്റൽ നിഷിദ്ധവുമാണ്.

6- അല്ലാഹു രഹസ്യവും പരസ്യവും കാണുന്നു, നന്മയും തിന്മയും എത്ര ചെറുതാണെങ്കിലും അതിനെ നിസ്സാരവൽക്കരിക്കാതിരിക്കുക.

7- നമസ്കാരം അതിൻെറ റുക്നുകളും, വാജിബുകളും, മറ്റും സമ്പൂർണമായി അടക്കത്തോടെ നിലനിർത്തൽ നിർബ്ബന്ധമാകുന്നു.

8- സദുപദേശത്തോടെയും, ഗുണകാംക്ഷയൊടെയും കഴിവും അറിവുമനുസരിച്ച് പരമാവധി നന്മ കൽപിക്കുകയും തിന്മ വിരോധിക്കുകയും ചെയ്യൽ നിർബ്ബന്ധമാകുന്നു.

തിരുമേനി(ﷺ) പറയുന്നു:

من رأى منكُم منكرا فَلْيغيره بِيده فَإِنْ لَم يستطع فَبِلسانِه فَإِنْ لَم يستطع فَبِقَلْبِه وذَلك أَضعف الإِيمان

(مسلم)

“നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും, ഒരു തിന്മ കണ്ടാൽ അതിനെ നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കൈകൾ കൊണ്ട് തടയുക, അതിന് സാധിച്ചില്ലായെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ നാവ് കൊണ്ടതിനെ തടയുക, അതിനും സാധിച്ചില്ലായെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ഹൃദയം കൊണ്ടതിനെ വെറുക്കുക, അതാണ് വിശ്വാസത്തിൽ ഏറ്റവും ദുർബ്ബലമായത്” (മുസ്‌ലിം)

9- നന്മ കൽപിക്കുകയും, തിന്മ വിരോധിക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോഴുണ്ടാകുന്ന ഉപദ്രവങ്ങളിലും, പ്രയാസങ്ങളിലും നിങ്ങൾ ക്ഷമ അവലംബിക്കുക. ഇത് വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ട കാര്യമാണ്.

10- നടത്തത്തിൽ അഹങ്കാരവും, ദുരഭിമാനവും നടിക്കൽ നിഷിദ്ധമാണ്.

11- നടത്തത്തിൽ മിതത്വം പാലിക്കൽ നിയമമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. വളരെ ധൃതി കൂട്ടാനോ, സാവകാശം കാണിക്കുവാനോ പാടില്ല.

12- ആവശ്യത്തിലധികം ശബ്ദം ഉയർത്താതിരിക്കുക, കാരണമത് കഴുതയുടെ സ്വഭാവമാകുന്നു.

13- എല്ലാ കാര്യങ്ങളിലും മിതത്വം പാലിക്കുക.